

քէն՝ որ արդէն սկսած էր՝ իր հսկայական վէպերուն մէջ՝ արդի ընկերութեան արևմտոտ տիգրմը քրքրել, արտադրեց գործ մը անգուլթ դիտողութեան, ահաւոր մարդասեղութեան մը ներշնչուած եւ արտայայտուած՝ անհաւատարելի կատարելութիւն ունեցող ձևով մը ։ Տիկին Պոլկանի, Ջգայնամոյ դաստիարակութիւնը դիւցազնական հնգնութեան գերագոյն էջեր են, ուր արդի ընկերութիւնը կը պատկերուի իր բոլոր զգուլթի եւ ծիծաղելի գծերովը, աղամանդի պէս ծաւր, յստակ ու թանկագին ոճի մը մէջ։ Բայց միւրապէս, ժամանակակից մարդկութեան խարազանողն ըլլալով չլատացաւ իր դառնացած հոգին, անմիջական միջավայրէն չնշանել, ինքզինքը միտմարելու համար՝ թեւ առաւ դէպի միջնադարեան աւանդավէպները, եւ դէպի հին մեծաշուք Արեւելքը, պաշտէ՛րդեց Յուդիսմոն ասպնջակնիկ հիֆեսթը, Սուրբ Անտոնի փոռնոքիները, եւ Սալամոսն ու Հերովիյան։ անցեալի ու տեսիլքի այդ ոգումներուն մէջ, Ֆլուպէս միշտ կը պահէ իր անազորոյն դիտողի ձրգուտը, միշտ երեւան կը բերէ՝ պատմական ծիրանիին տակէն՝ մարդկային անասնութեան վայրագ պայթումները, բայց պատկերները, բարքերը՝ հինաւուրց պարզութեամբ, կրքերը հզօր, սանձարձակ ու անդիմակ, պայքարը բիրտ ու անկեղծ, եւ իրական քնարեկային լինելը որ այդ թոյր գոռնաղի, խանդոտ եւ հոսկով կեանքէն ինքնէն կը բղխի, իր այդ գործերուն կուտան դաժան վեհութիւն մը, ուր ծիծաղելիին կ'անհետանայ, եւ եղբրական ահաւորութիւն մը կը մնայ, վայրենի բայց մեծ ։

Անանիոսի այս թուով կը սկսինք հրատարակել թարգմանութիւնը Հերովիյային, որուն աստուածաշնչական նիւթը, արեւելեան ոգին մասնաորապէս շահեկան կը դարձնեն այդ հոյակապ հրաշակերաւ՝ մեր ընթերցողներուն ։

Q.

Հ Ե Ր Ո Վ Դ Ի Ա.

ս.

Մաքերոսի միջնաբերդը կը ցցուի Մոեռայ Մովուն արեւելեան կողմը, բառապէս կոնաձեւ սարի մը վրայ ։ Չորս խորունկ հովիտներ զայն կը շրջապատէին, երկուքը կողերուն մօտ, մէկը

դիմացը, չորրորդը մէկալ դին Տուներ կը դիպուէին անոր ոտքը, շրջանակին մէջ պատի մը որ գետնին անհարթութեանց համեմատ կ'ելեւէջէր. եւ ժայռը կորսող զիկզկաձեւ ճամբով մը, քաղաքը կը կցուէր միջնաբերդին, որուն պարիսպները հարկւր քան կանգուն բարձրութիւն ունէին, բաժմաթիւ անկիւններով, եղբրքին վրայ աստամունքներով, եւ տեղ տեղ աշտարակներով որոնք այդ անդունդն ի վար կախուած քարէ թաղին կարծես ծաղկեղրուազներ կը ձևացնէին ։

Ներքե պալատ մը կար կամարակալ ձեւն լիքներով, ծածկուած՝ արեգակնակով մը զոր խաղխամբ մը կը փակէր, ուր կայմեր շարուած էին վիշարիտն մը պարզելու համար ։

Առտու մը, դեռ լոյսը չհեղքուած, Հերովդէս-Անտիպաս չորրորդապետը կեաւ հոն լիքնիկացաւ, ու դիտեց ։

Լեռները, անմիջապէս իր տակը, կը սկսէին իրենց կատարները երեւան հանել, մինչդեռ իրենց զանդուածը, մինչեւ խորն անդունդներուն, ստուերի մէջ իր տակաւին Մոսախուղը մը կը ծածանէր, պատուռեցաւ, եւ Մոեռայ Մովուն եղրագծերը երեւցան ։ Արշալոյսը որ կը ծագէր Մաքերոսի ետեւէն, կարմրութիւն մը կը հոսէր Քիւ ատունէն լուսավառեց ծովադաշտին աւազները, բլուրները, անապատը, եւ աւելի հեռուն, Յուդիսի բլուր լեռները, որմք իրենց խորտուբորտ ու գորշ մալեքները կը հակէին Ենգադդին, անոնց մէջտեղը, սեւ ձող մը կը գծէր. Հելլոնը, խորը սուզուած, գմբէթաձեւ կը բուրշանար. Եսթըր նշաններն ունէր, Սորեքը՝ որթմունակներ, կարմեղտը՝ շուշմայի արտեր, եւ Անտոնիա աշտարակը իր անհեթեթ խորանարդովը երուսաղէմին վերեւ տիրական կը կանգնէր ։ Չորրորդապետը գլուխը դարձուց եւ ալ կողմը՝ Երկրովի արմաւենիներուն նայեցաւ. ու միտքը բերաւ իր Գալիլեային միւս քաղաքները, Կափառնաումը, Ենտորը, Նագարէթը, Տիբերիասը ուր թրեւս ա'լ երբեք պիտի չլսուէր ։ Սակայն Յորդանանը կը հոսէր չոր դաշտին վրայ ձեփ հերմակ, աչք կը շցանէր ձիւնի սփռոցի մը պէս ։ Լիճը հիմա լազուարթէ շինուած կը թուէր. եւ անոր հարաւային ծայրը, Եմէնի կողմը, Անտիպաս նշտարեց ինչ որ կը վախճար տեսնել, Մթագոյն վրաններ կային ցանուցիւր ։ Նիգալաւոր մարդիկ ձիերուն մէջ տեղունալը կը պտրտէին, եւ մարմորդ կրակներ՝ գետնին հաւասար՝ կայծերու պէս կը փայլէին ։

Գունդերն էին Արաբաց թագաւորին, որուն աղէիկը մերժած էր կնութեան ամենիւ համար Հերովդիսը, ամուսինն իր եղբայրներէն մէկուն, որ կ'ապրէր Իտալիոյ մէջ, առանց աչք ունենալու իշխանութեան :

Անտիպաս Հոռովմայիցոյ օգնութեանը կը սպասէր . եւ տեսնելով որ վիտակիտս, Ասորիքի կուսակալը, կ'ուշանար, մտատանջութենէն ինքզինքը կ'ուտէր :

Ազրիպպաս անշուշտ կայսեր քով զինքը կործանած էր . Փիլիպպոս, իր երրորդ եղբայրը, Բատանիոյ վեհապետը, զաղտուկ կը գինուէր ւ Հրէաները զգոհ էին իր կուսակցական բարքերէն, եւ բոլոր միւսները՝ իր տիրապետութենէն, աշնպէս որ երկու ծրագրի մէջ կը վարանէր, Աթաբները սիրաշահիլ կամ Պարթեւներուն հետ դաշնակցութիւն մը կնքել . եւ իր տաբեղարձը տունելու պատրուակով, այդ օրն իսկ մեծ խնջոյքի մը հրաւիրած էր իր զօրազուլիսները, գիւղապետները եւ Գալիլիոյ մեծամեծներ :

Սուր նայուածքով մը բոլոր ճամբաները խուզարկելու Դատարկ էին ամենքն ալ Գլիսուն վերել արժաններ կը թուէին . պատնէշին երկայնքը, զինուորներն՝ պատն ի վեր կը քննադայն . ամէն բան անարժէ էր զգեսակին մէջ :

Թանկարծ, հեռաւոր ձայն մը, կարծես երկրիս խորքերէն փախած, Չորրորդապետը արժգունեցուց : Մոեցաւ մտիկ ընելու համար . ձայնը կորսուած էր : Նորէն լսելի եղաւ . եւ ձեռքերը իրարու զարնելով, Հերովդէս պոռաց . — « Մաննայի, Մաննայի ! »

Մարդ մը երեւցաւ, մինչեւ կէս մէջքը մերկ բաղնիքի մարձոններուն պէս Շատ բարձրահասակ էր, ծեր, նիհար, եւ ազրիլն վրայ կը կրէր վաղոր մը պղնձէ պատեանի մէջ : Մագերը սանտրով մը վեր բռնուած, ճակտին երկարութիւնը կը չափազանցէին : Բնէնութիւն մը աշուրները կը զատնաթափէր, բայց ակամները կը փայլէին, եւ ոտքին մասները թեթեւ կը կոխէին սայլերուն վրայ, ամբողջ մարմինը կապիկ ճկունութիւն ունենալով, եւ դէմքը մոխրայի հանդարտութիւն :

— Ո՛ւր է, հարցուց Չորրորդապետը :

Մաննայի պատասխանեց, բխժամտով բան մը ցոյց տալով իրենց ետեւը :

— Հո՛ն՝ միշտ :

— Անոր ձայնը լսել կարծեցի :

Եւ Անտիպաս, լայն շունչ մը ամենելով, տեղեկութիւն հարցուց Եւքանանին վրայ, անոր

զոր լատինները Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ կը կոչեն : Նորէն երեւցած էին այն երկու մարդիկը, որոնց թողտուութիւն եղած էր ամիս մը առաջ անոր զնգանը մտնել, եւ հասկցուած էր անկից ի վեր թէ ի՞նչ ընելու եկած էին :

Մաննայի պատասխանեց .

— « Անոր հետ խորհրդաւոր խօսքեր փոխանակեցին, ինչպէս գողերը, գիւրք տտնն չորս ճամբու բերանը : Յետոյ դէպի վերին-Գալիլիա մեկնեցան, ըսելով թէ միծ լուր մը պիտի բերեն : Անտիպաս զուտը հակեց, յետոյ՝ զարուած ձեւով մը .

— Հսկէ՛, հսկէ՛ : Գոլը մարդ մի մոցնեք : Դուր լաւ զոցէ՛ : Ծածկէ՛ փոքր : Եւ ոչ իսկ թող կանկածը ունենան թէ կ'ապրի անիկա :

Առանց այս հրամանները ստացած ըլլալու . Մաննայի զանոնք կը կատարէր արդէն . որովհետեւ Եւքանան Հրէայ էր, եւ ինքն ալ ինչպէս ամէն Սամարացի՝ Հրէաները կ'ատէր :

Անոնց Գարիդիմ տաճարը, զոր Մովսէս նշանակած էր Իսրայէլի կեդրոնն ըլլալու համար, գոյութիւն չունէր Հիւրկանոս Թագաւորէն ի վեր . եւ Երուսաղէմէնը իրենց կը կատարէին նախատիքի մը, մշտական անիրաւութեան մը պէս : Մաննայի անոր մէջ մտած էր, մոռնիլ ոսկորներով անոր խորանը պղծելու : Իր ընկերները, նուազ արագաշարժ, գլխատուած էին :

Նշմարեց զայն երկու բուրբ մէջտեղը Արեւէ կը շողացնէր անոր ճերմակ մարմարէ պատերը, եւ տանիքին ոսկի խաւերը, լուսեղէն լեռ մըն էր կարծես, զերմարդկային բան մը, իր պերճութեան ու հպարտութեան տակ ամէն բան ճգմիւրով :

Այն ասան՝ բազմակները Սիոնի կողմը երկնեցուց, եւ, հասակը շիտակ, դէմքը դէպի ետեւ, բռնեցնէր սեղմած, բանաբարնք մը նետեց անոր, կարծելով որ բառերը իրական զօրութիւն մը ունենին :

Անտիպաս մտիկ կ'ընէր, առանց զայնակալած երեւալու :

Սամարացին ըսաւ դարձեալ .

— Երեւնի կը խլրտայ, կ'ուզէ փախչիլ, ազատու կը յուսայ : Ուրիշ անգամներ, հիւսանդ անասունի մը հանգարտ երեւոյթն ունի . կամ թէ կը տեսնեմ որ խաւարին մէջ կը քալէ և կը կրկնէ՝ « Խնչ փոյթ ! Որպէս դէ ան միծնայ » . պէտք է որ եւ պզտկանա՛ :

Անտիպաս եւ Մաննայի իրարու նայեցան, բայց Չորրորդապետը յոգնած էր մտածելէ :

Բոլոր այդ լեռներն իր շուրջը՝ չարկ չարկ

քարացած ալիքներու պէս, ծովաժայռերուն կողմն ի վար սեւ վիհերը, կապտոտ երկնքին անհունութիւնը, լոյսին սաստիկ փայլը, անգունգնեւորուն խորութիւնը զինքը կը վրդովէին. եւ թաղծութիւն մը զինքը կը պատէր ի տես անասպառն, որ իր գետիններուն յեղաշրջութիւններովը՝ կործանած ամփոփաւորներ ու պալատներ կը ձեւացնէ։ Տաք հովը, ծծումբի հոտին հետ, կը բերէր կարծես արտաշնչումը ծանր ջուրերուն տակ արիւնքէն ցած թաղուած անիծեալ քաղաքներուն։ Անմահ բարկութեան մը այդ նշանները զինքը կը սարսափեցնէին, եւ կը մընար՝ երկու արմուկը խաղաւթներ վրայ, աչքերը սեւեռած եւ քունքերը ձեռքերուն մէջ։ Մէկը դպաւ իրեն։ Ետին դարձաւ։ Հերովդիան էր։

(Շարունակելի)

ԿԻՒՍԹԱՎ ՖԼՈՊԷՌ

* * *

Օրերը կը հոսին մութ անհունն ի վար. իրերը կը դառնան անվախճանաբար. ու տիեզերքին մէջ որ կը յորանջէ, Կեանքն ու Մահն յաւիտեան կը պազնեն իրար։

Երգ մըն է տարաբնուած որ յանկերգ չունի. Մեծ առկայա տունն առանց ծածքի ու սխւնի. Եւ էութիւնն համակ՝ շարժումէն յոգնած՝ Աչք մըն է մըշտաբաց՝ միշտ կարօտ քունի։

Ունային ծոցին մէջ Փռչին կը պարէ. Ոգի մը խեղազար՝ Պարը կը վարէ. Ու հեւ ի հեւ Պարին մէջէն, յաւիտեան, Կը սուլէ Ձանձրոյթին հովը կապարէ։

ՏԵՐՎԻՇ

ՀԱՅՈՒՆ ԶԻՂԵՐԸ

P.

Հայը ուրեմն, այս կամ այն պատճառով, իր ջիգերը ունի Բայց սակից պէտք չէ հետեւցնել թէ Հայերը ամբողջութեամբ ջլախաւորներն են։ Գիտական խոշոր սխալ մը ըրած կ'ըլլա՞ք, պըն-

դելով թէ ամբողջ հայութիւնը ջլախաւոր է։ Հոս պէտք է գնել որով սահման մը ջլախաւորներուն, որոնք հիւանդներ են, ու ջլախաներուն մէջ որոնք միմիայն իրենց մասնաւոր նկարագիրը ունին, առանց ներկայացնելու այն պակասները, որոնք նշաններն են ջլախին տկարութեանց։

Կան աննշտ, եւ բաւական մեծ թուով, մեր մէջ, ինչպէս ուրիշ ազգերու մէջ, հիւանդներ ալ, կատարեալ ջլախաւորներ ալ։ Բայց հոս անոնց վրայ չպիտի խօսիմ. չպիտի ըսեմ թէ անոնք ի՞նչ տարտամ ցաւերով կը տանջուին, թէ անոնց հոգին ի՞նչ մութ մթնոլորտներու տակ կը չնչէ, թէ որոնք են անոնց բանականութեան սահմանափակ չըմանակները։ Անոնց հոգեբանութիւնը բժիշկը միայն պէտք է ուսումնասիրէ։ Բժիշկը միայն ճանչնալու է ջլախաւորին ցաւերուն ընդարձակութիւնը, գիտնալու է անոնց մտածմունքներուն, մտատանջութիւններուն խորունկութիւնը։ Շատ գէշ, յոյս ու վտանգաւոր դոքս մը ըրած կ'ըլլամ հիւանդ հոգիներու արտաբանութիւնը պարզելով, ջլախաւորներու տրտունջները հրապարակելով։ Ձեռմ գնահատիք երեւք այն բժիշկները որոնք ծոցովը զգային թերթերու, դրական անդէսներու մէջ ջլախաւորները կը նկարագրեն իրենց մասնաւորաբանութիւններով։

Ջլախաւորները, հիւանդութեան առջի օրերուն, բժիշկներէն դժգոհ, բժշկական գրքերու մէջ կը փնտռեն իրենց ցաւերուն պատճառները, անպագ կարագողներ են բժշկական յօդուածներու։ Վնասը մեծ չպիտի ըլլար եթէ կարգաւով դոհանային։ Բայց անոնց յոգնած միտքը, տկար երեւակայութիւնը անմիջապէս կ'իւրացնեն կարգացում կամ իմացում նշանները։

Ի՞նչ է սակայն ջլախը, այն հիւանդութիւնը որ կը ճարակի ամէն երկրի մէջ, ամէն քաղաքակրթեալ ազգերու մէջ։ Ի՞նչ են ջլախաւորութիւնը։ «Ախտաբանական պայմաններ, կ'ըսէ Աքընֆելտ, առանց ջերմի, որոնց մէջ միմիայն մտաւորական, զգայական ու յուզումնական փոփոխութիւններ կը նշանաւորին. այստաբանական պայմաններ որոնք սա կրկին հանգամանքները կը ներկայացնեն, այսինքն առանց գնահատելի որ եւ է ներքին հիւանդութեան՝ կը կազմակերպուին, ու իրենց ետեւէն ներքին դործարաններուն վրայ որ եւ է հետք չեն ձգեր։» Ուրիշ է, Պրոշեն, կ'ըսէ թէ «Ամենքն ալ միմիայն ջլախին պաշտօններու խանգարման արդիւնք են, եւ որ եւ է ներքին ու մարդակազ-